

9. Спирова Л. Ф. Особенности речевого развития учащихся с тяжелыми нарушениями речи (I–IV классы) / Л. Ф. Спирова. – М., 1980.
10. Халилова Л. Б. Семантические нарушения и пути их преодоления у детей с расстройствами речи / Л. Б. Халилова // Психолингвистика и современная логопедия. – М., 1997.

УДК 37.015.3:78.06:376.1-056.264

А. М. Отенко

магістрант спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»,

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ДІТЬМИ З ЗНМ

У статті розглядаються особливості музичного виховання дітей з ЗНМ у корекційно-розвивальному процесі.

Рассматриваются особенности музыкального воспитания детей с общим недоразвитием речи в коррекционно-развивающем процессе.

The article examines the features of the musical education of children with general speech underdevelopment in korektsionno-developing process.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, музичне виховання, корекційно-розвивальний процес.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, музыкальное воспитание, коррекционно-развивающий процесс.

Key words: general underdevelopment of speech, music education, korektsionno-developing process.

Постановка проблеми. В останні роки, на жаль, відзначається збільшення кількості дітей, що мають порушення мовлення. Мовленнєві порушення, долаються як педагогічними методами, що включають спеціальне навчання і корекційно-виховні заходи, так і медичними засобами впливу. Мається на увазі не тільки медикаментозне лікування, що в деяких випадках теж може бути необхідно, але і деякі

нетрадиційні види терапії, наприклад, за допомогою музики і руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час в практиці дошкільної освіти простежуються тенденції до пошуку нових форм і методів музичного виховання, розвитку творчих здібностей дошкільників засобами музичного мистецтва (Л. Г. Арчажникова, Н. А. Ветлугіна, Л. Н. Комісарова, О. П. Радінова, Л. А. Рапацкая, Г. М. Ципін та ін.). Музика активно застосовується як один із засобів терапії, роблячи вплив на регулювання психовегетативних і фізіологічних процесів, психоемоційного стану, дозволяючи засвоювати нові позитивні установки і форми поведінки, активізуючи комунікативну функцію [3; 15].

Музика використовується в корекційно-розвивальній роботі з усіма категоріями дітей, які мають порушення в розвитку (Н. Г. Александрова, І. Г. Багрова, Г. А. Волкова, В. А. Грінер, В. І. Деревяніков, І. Ю. Левченко, Т. С. Овчинникова, Є. В. Оганесян, Ю. А. Флоренская, Є. З. Яхніна та ін.) [4; 25]. Однак досліджень, які вивчають можливості використання музичного впливу на дітей дошкільного віку з ЗНМ, недостатньо.

Корекційні можливості музичного виховання дошкільників із ЗНМ реалізуються не повною мірою.

Все вище сказане і визначає актуальність даного дослідження.

Мета статті – висвітлити особливості музичного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Виклад основного матеріалу. У кінці XIX століття почався етап експериментально-фізіологічних досліджень у цій області. Вчені довели, що під дією музики у дитини змінюється тонус м'язів, прискорюються серцеві скорочення, знижується тиск. Під час слухання музики у дітей змінюється електрична активність клітин мозку, покращується пам'ять.

Саме музика, музичне виховання може надати велику допомогу в корекційній роботі. Під впливом музики, музичних вправ та ігор за умови використання правильно підібраних прийомів позитивно розвиваються психічні процеси і властивості особистості, чистішою й грамотнішою стає мовлення.

Роботу з музичного виховання дітей із ЗНМ необхідно будувати спираючись

на основні принципи:

- ✓ особистісної спрямованості педагога на створення оптимальних умов для музичного розвитку;
- ✓ ретельний відбір матеріалу відповідно до вікових особливостей дітей та особливостей мовленнєвого розвитку;
- ✓ інтеграція роботи в різних напрямках виховної роботи та видами музичної діяльності дітей;
- ✓ принцип від простого до складного;

Музичне сприймання – складний процес пізнання, переживання і оцінки музичного твору, його художнього образу. Мета і завдання їх полягає у розвитку музичного сприйняття у дітей на основі синтезу мистецтв: введення дошкільника в світ музики, залучення до істинно прекрасного, формування художньої культури, проявів живого інтересу до сприйняття музичного твору. Слухання музики надає дієву допомогу у вирішенні корекційних завдань. Сприймання музики сприяє розвитку чуття ритму, слухової уваги та пам'яті, формуванню та розвитку вміння дітей чути, визначати та диференціювати силу, темп, тривалість звучання, інтонацію, характер музики, формує здатність на вербальному та емоційно-образному рівні виражати відношення до характеру музики, змісту музичного образу.

Після прослуховування музичного твору корисно не тільки поговорити про нього, що у дітей з мовленнєвими порушеннями може викликати великі труднощі, але і запропонувати їм просуватися під цю музику, щоб вони відчули її характер, передали свої почуття, своє ставлення до музичного твору. Слід орієнтуватися на інтерес дітей: якщо він відсутній або виражений слабо, особливу увагу треба звернути на підбір музичних творів для слухання. Іноді музичний твір (наприклад, «Марш дерев'яних солдатиків» П. Чайковського) можна прослухати, а потім зіграти на ударно-шумових музичних інструментах, а потім порухатися в такт музики [6; 74]. Це також допоможе поглибити сприйняття музичного твору. У дітей в логопедичних групах спостерігаються проблеми із запам'ятовуванням назв творів, прізвищ композиторів. У вирішенні цієї проблеми допоможуть

наступні рекомендації: об'єднання ряду музичних творів загальною розповіддю, наприклад такі твори як «Клоуни» Д. Кабалевського, «Ведмідь танцює під дудочку» А. Н. Александрова, «Щоб перекидатися» І. Сау, можна включити в тему «Цирк»; відведення ряду занять творчості одного композитора, а через деякий час організація музично-дидактичної гри «Дізнайся і назви твір»; порівняння контрастних за змістом і за назвою творів (наприклад, «Хвороба ляльки» та «Нова лялька» П. І. Чайковського) або близьких за назвою, але різних за характером (наприклад, «Сміливий наїзник» і «Вершник» Р. Шумана) [2; 36].

Спів відіграє важливу роль у музичному і особистісному розвитку. У співі діти виявляють активність, бажання співати, відчувають задоволення від колективного хорового співу. Однак у них відсутня культура співу: більшість дітей неточно інтонують, скандують слова пісні, співають голосно, крикливо, не володіють в достатній мірі співочими навичками, співають невиразно. У роботі над дикцією корисно промовляти текст одними губами, у різних темпах, починаючи з дуже повільного. Це дозволяє дітям стежити за правильністю положення губ і точніше запам'ятовувати і відтворювати мелодію пісні. У роботі над диханням використовую показ або жест, що допомагає вчасно взяти дихання. Можна запропонувати дітям після вступу до пісні «понюхати квітку» і відразу почати співати. Для того, щоб діти «не розривали» слово, співвідносимо зразки правильного і неправильного виконання; потім діти виконують правильно. Проблема постановки співочого голосу дошкільника – одна з найбільш складних у практиці музичного виховання дошкільнят.

Система роботи включає в себе вирішення кількох завдань:

- ✓ удосконалювати голосовий апарат у дітей, спираючись на приблизний діапазон звучання;
- ✓ прищеплювати дітям культуру виконання: виразне виконання в залежності від змісту пісні;
- ✓ формувати навички самостійного співу (соло) і співу без супроводу;
- ✓ розвиток ладового, метроритмічного почуття.

Спів дуже корисний для дітей, що мають мовленнєві порушення, так як він розвиває дихання, голос, формує почуття ритму і темпу мовлення, покращує дикцію, розвиває слух і голос. Спів допомагає виправляти ряд недоліків: невиразну вимову, проковтування закінчення слів, особливо твердих, а спів складами сприяє автоматизації звуку, закріпленню правильної вимови. Багато уваги і зусиль потребує робота над розвитком частоти інтонування. Ведеться вона в двох напрямках: з одного боку дітей вчать вслуховуватися в мелодію, запам'ятовувати її, а з іншого – правильно відтворювати її, координувати голос зі слухом.

Для цього добре використовувати ряд прийомів.

Ігровий прийом «Машина гуде». Невеликій групі дітей пропонують заспівати заданий звук. Якщо вони не справляються, педагог піднімає червоний прапорець – «машина їхати не може», якщо справляються невдало – піднімає жовтий прапорець, а якщо добре, то зелений – «можна проїжджати» [5; 2].

Ігровий прийом «Послухай себе». Дитині пропонують злегка прикрити пальчиком слуховий канал одного вуха. У цьому випадку вона буде добре чути своє виконання, а відкрите вухо дозволить чути музичний супровід і спів інших дітей. У процесі роботи з дітьми, що страждають на мовленнєві порушення ефективними є вправи проспівування. Наприклад, ноти *ре-мі-фа-мі-ре* треба проспівати звуком [а], потім на півтона вище звуком [і] тощо. Проспівування складів *мі-ме-ма-мо-му* на одному звуці-ноті, потім те ж саме на наступних звуках-нотах [5; 3].

У музичному вихованні дітей дуже велике значення мають музично-ритмічні рухи. Основою ритмічних рухів є музика, а різноманітні фізичні вправи, танці, сюжетно-образні рухи використовують як кошти глибшого її сприйняття й розуміння. Роботу корисно будувати на системі ритмічних вправ створену Е. Жаком-Далькросом; в ній музично-ритмічні завдання поєднуються з ритмічними вправами. Діти поступово накопичують музично-руховий досвід, досвід співвіднесення руху з музикою різного характеру, втілення у вільних виразних рухах образів реального світу і

музичного світу і музично-художніх образів. Велика увага приділяється роботі над виразними жестами, мімікою; над інсценуванням пісень, казок. При цьому широко використовують жанри дитячого фольклору, ігри-драматизації, психологічні етюди. Музично-ритмічні навички та навички виразних рухів набутих у вправах дозволяють дітям повніше і якісніше проявити себе в танцях. Музично-ритмічні рухи надають корекційний вплив на дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Цей вид діяльності розвиває увагу, пам'ять, орієнтування в просторі, координацію рухів. Як сказав Л. Генералов: «Рух – це теж мовлення, що виражає сутність дитини» [5; 4]. Серед музично-ритмічних рухів на заняттях з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення вправи займають основне місце:

- ✓ вправи на освоєння основних рухів;
- ✓ вправи на розвиток орієнтування в просторі;
- ✓ загальнорозвиваючі вправи;
- ✓ вправи в танцювальних рухах (навички виразного руху);
- ✓ вправи для розвитку дрібної моторики і кисті руки;
- ✓ вправи, що регулюють м'язовий тонус;
- ✓ вправи, які виховують музично-ритмічне почуття;
- ✓ вправи, що активізують увагу.

Дитині з порушенням мовлення при наявності певних рухових навичок легше передати характер музики в русі, ніж описати його словами. Основна спрямованість роботи з формування музичного руху – психологічне розкріпачення дитини через засвоєння свого власного тіла як виразного («музичного») інструменту. Залучення дітей до гри на дитячих музичних інструментах проводиться не тільки на заняттях музикою, але і на заняттях ритмікою і танцем, на логопедичних заняттях. Включаючи дитячі музичні інструменти і в інші види діяльності (слухання) як практичний метод, що допомагає усвідомленому сприйняттю музики або метод, що дозволяє закріпити знання про тимчасовий характер музичного мистецтва (метр, метрична пульсація, ритмічний малюнок). Ритмічні вправи і імпровізації з використанням ударно-шумових

інструментів удосконалюють почуття ритму, тембровий слух [1; 165].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, тільки в синтезі з розвитком мовлення, музичне виховання у дітей проходить гармонійно і природно. Вплив музики на наше життя всеохоплююче. Пронизуючи наскрізь всі століття і епохи, всіх чоловіків і жінок, всі раси, релігії та національності, музика є загальнозрозумілою мовою, що складається з універсальних компонентів. Музика підноситься над усіма верствами населення незалежно від доходів, соціальної приналежності і освіти.

Звук володіє містичними властивостями. Він може набувати фізичну форму і контури, які здатні впливати на наше здоров'я, свідомість і поведінку. Використання великої сили музики у роботі з дітьми по зміцненню та відновленню їх психічного і фізичного здоров'я не тільки доцільно, але й необхідно і може принести хороші результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородулина С. Ю. *Коррекционная педагогика* / С. Ю. Бородулина. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004 – 352 с.
2. Ветлугина Н. А. *Эстетическое воспитание в детском саду: Пособие для воспитателей детского сада* / Н. А. Ветлугина. – М. : Просвещение, 2007. – 240 с.
3. Гураш Л. *Відчуті і збагнуті : теорія і методика*. Київ // *Дошкільне виховання*. – 2002.
4. Мастюкова Е. М. *Лечебная педагогика* / Е. М. Мастюкова. – М. : Гуманист. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997 – 304 с.
5. *Основные направления коррекции общего недоразвития речи средствами музыкально-ритмических занятий. Проведение логопедической работы с детьми дошкольного и школьного возраста с речевыми нарушениями. // Сб. методических рекомендаций*. – Владимир, ВОИУУ, 1999. – С.2-8.
6. Филочева Т. Б. *Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: Практическое пособие* / Т. Б. Филочева, Г. В. Чиркина. – М. : АЙРИС-ПРЕСС, 2004. – 244 с.

УДК 376.1:81'342.3+612.858.7]-053.4

Г. І. Пересадько

вчитель-логопед

КУ Сумський ДНЗ № 33 «Маринка»

РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ ТА СЛУХУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються особливості навчання дітей дошкільного віку впізнавання мовленнєвих і немовленнєвих звуків, близьких і схожих звуків рідної мови, особливості розвитку у дошкільників фонематичного сприймання, слуху, вироблення уміння та навички звукового аналізу.

В статье рассматриваются особенности обучения детей дошкольного возраста узнаванию речевых и неречевых звуков, схожих звуков родного языка, особенности развития у дошкольников фонематического восприятия, слуха, выработки умения та навыка звукового анализа.

The article considers the peculiarities of the education of children of pre-school age discrimination voice and non-spoken sounds similar sounds of the native language, especially the development of the preschoolers phonemic perception, hearing, the development of skills the skills of a sound analysis.

Ключові слова: фонематичний слух, сприймання, звук, формування.

Ключевые слова: фонематический слух, восприятие, звук, формирование.

Keywords: phonemic hearing, perception, sound, formation.

Постановка проблеми. Оволодіння мовленням як засобом пізнання і способом специфічного людського спілкування є найвагомішим досягненням дошкільного дитинства. Згідно нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти інваріативною складовою змісту дошкільної освіти є освітня лінія «Мовлення дитини», яка передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовленням у різних життєвих ситуаціях [1].

Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час якої формуються мовленнєві вміння і навички. Різні відхилення в розвитку мовлення негативно позначаються на